

Nr 34.

Ankom till Riksdagens kansli den 29 mars 1910, kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning om verkningarne af lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m.

Uti en inom Andra kammaren afgifven, till lagutskottet hänvisad, motion, nr 154, hafva herrar *Carl Lindhagen* och *Rob. Karlsson* i Fjäl anført följande:

»Lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag att förvärfva fast egendom borde liksom motsvarande lagstiftning i Finland och Norge omfatta enskilda personer, som äro bolagens vederlikar och särskildt bolagens tjänstemän. År 1909 väcktes en motion härom i anledning af ingångna upplysningar om att en sådan komplettering af lagen behöfdes. Motionen afslogs, men behovet fortfar. Tjänstemän, anställda hos Holmsunds bolag i Västerbottens län, lära enligt senaste meddelandet köpa skogshemman. En undersökning i ämnet bör i hvarje fall ej kunna vara annat än till nytta.

Tillämpningen af lagens bestämmelse om rätt för bolag att inköpa fastighet å exekutiv auktion lär också på flera håll gifvit anledning till berättigade klagomål. Äfven här behöfves undersökning.

En socialpolitisk lag får ej lämnas åt sitt öde, sedan den väl under stor födslovända kommit till stånd. Den bör följas med största uppmärksamhet i all synnerhet i början.

Lagen den 25 juni 1909 om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne erhöll sådana öfvergångsbestämmelser, att lagen ej får äga tillämpning på aftal, ingångna före det lagen trädde i kraft, eller den 1 september samma år. Detta var något helt annat än den nu lefvande generationen af arrendatorer tänkt sig. Man kunde ock befara, att bolag före den 1 september skulle aftvinga arrendatorer nya kontrakt. Så har ock inträffat äfven i sista stunden. Sunds bolag i Västernorrlands län lät sålunda under senare delen af augusti sina inspektorer ro fram efter vattendragen i bolagets socknar, sammankalla dess lifegna samt förelägga dem vid äfventyr af vräkning att före nämnda dag underskrifva medhafda arrendekontrakt, hvilka skulle, säges det, varit upprättade redan i maj. Denna upplysning har lämnats af en riksdagsman, med hvilken arrendatorerna rådgjort.

I vissa trakter uppsägas ock, såsom det inberättas, arrendatorer utan att de förstå, att under mellantiden mellan den allmänna arrendelagens ikraftträdande och den norrländska arrendelagens trädande i verksamhet den förra ägt tillämpning äfven på Norrland och sålunda beredt skydd i viss mån mot dylik uppsägning.

Äfven norrländska arrendelagen är en socialpolitisk lag, hvars verkningar i all synnerhet i första början böra följas med uppmärksamhet. Den är tillkommen för att i någon mån lindra betrycket för en lidande samhällsklass. Då bör det tillses, att så ock sker.

Det hemställes alltså, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa en opartisk undersökning:

1:o) rörande verkningarne af lagen den 6 maj 1906 om förbud för bolag att i vissa fall förvärfva fast egendom och särskildt beträffande bolagstjänstemäns och andra dylika personers fastighetsförvärf samt fastighetsinrop af bolagen själfva å exekutiva auktioner;

2:o) i hvad mån lagen den 25 juni 1909 om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne vunnit tillämpning på bolagens och deras vederlikars arrendegårdar och, där så ej skett, om anledningarne därtill;

äfvensom, därest utredningen därtill gifver anledning, för Riksdagen framlägga förslag till förbättringar i berörda lagar.»

Den under 1:o) i förevarande motion gjorda framställning torde, såsom motionärerna äfven erinrat, böra ses i samband med ett af dem under förlidet års riksdag framfördt yrkande, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, i hvad mån inom de sex nordligaste länen jordbruksfastigheter börjat på senare tider inköpas äfven af sådana enskilda personer, hvilka lika litet som bolagen lämpa sig att blifva ägare till dylika fastigheter, äfvensom för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning häremot, därest utredningen därtill gifver anledning. Beträffande den sålunda väckta frågan anförde lagutskottet: »Enligt hvad utskottet inhämtat lär det visserligen förekommit, att aftal ägt rum rörande fastighetsköp i Norrland, som synas hafva haft till ändamål att åt bolag åtkomma fastigheter, hvilka bolagen ej ägt själfva förvärfva. I någon afsevärdare omfattning torde dock detta icke hafva skett. I allmänhet synas nämligen bolagen icke gärna kunna inlåta sig på dylika aftal, som för dem icke äro utan ekonomisk risk. Det torde också få antagas, att ett dylikt motverkande från bolagens sida af lagens syfte än mera sällan kommer att ske, i den mån densamma fortfarande förblir gällande och den uppfattningen hinner tränga igenom, att den skall blifva bestående. I allt fall synes man icke kunna i lagstiftningsväg skapa en hållbar grund, efter hvilken det skulle förmenas vissa enskilda personer att förvärfva och nyttja landets jord. Och äfven om sådant skulle låta sig göra, torde det i fråga om en sådan lagstiftning vara vida svårare att skaffa densamma nödig effektivitet, än fallet är med den gällande lagstiftningen rörande bolagens fastighetsförvärf. Någon garanti för att vissa kvalifikationer, som i det föreslagna hänseendet skulle kunna fordras af en köpare vid tiden för köpet, äfven sedermera skola kunna uppehållas, synes väl knappast stå att få.»

Utöfver hvad lagutskottet sålunda yttrade, vill utskottet anmärka, att, försåvidt en sådan utredning som den nu begärda skulle hafva ett annat ändamål än att utröna omfattningen och beskaffenheten af den fasta egendom, som bolagen efter tillkomsten af den ifrågavarande lagen den 4 maj 1906 förvärfvat, densamma torde vara synnerligen svår att med någon tillförlitlighet åstadkomma. Skulle åter med utredningen afses att få besvarad frågan om den ifrågavarande lagens gynnsamma eller ogynnsamma inverkan för den jordbrukande befolkningen eller för trävaruindustrien eller dess verkan för landet i dess helhet, tillkommer såsom en ytterligare omständighet att beakta, att den tid, under hvilken

lagen gällt, är väl kort för att något bestämdt omdöme i sådant afseende skulle kunna uttalas. I hvarje fall har utskottet icke varit i stånd att med ledning af hvad motionärerna anfört bilda sig en bestämd mening vare sig angående behovet af den af dem påyrkade utredningen eller om hvad med densamma eller det lagförslag de begära egentligen skulle åsyftas.

Hvad härefter angår det af motionärerna under 2:o) gjorda yrkande om undersökning, i hvad mån den Norrländska arrendelagen vunnit tillämpning och, där så ej skett, om anledningarna därtill, samt eventuellt behöfzig förbättring i sagda lag, vill utskottet framhålla, att, äfven om, såsom motionärerna framhållit, arrendekontrakt före lagens ikraftträdande upprättats i mer eller mindre tydlig afsikt att undandraga arrendet från lagens tillämpning, en utredning därom i syfte att gifva lagen retroaktiv verkan icke läser kunna tillstyrkas. Då arrendelagen förra året var föremål för Riksdagens behandling, förelåg ett af herr Lindhagen väckt förslag att gifva lagen en viss begränsad retroaktiv verkan, men detta förslag blef af Riksdagen afslaget. Att nu vidtaga åtgärd i syfte att upprifva detta beslut synes icke skäligen kunna ifrågasättas. Bemärkas må ock, att, äfven om genom vissa åtgöranden sist omnämnda lag icke kommer till tillämpning på arrendeafstal, som upprättats före den 1 september 1909, jordägaren i allt fall blir bunden af lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne, genom hvilken lag jordbrukets och åbyggnadernas vidmakthållande blir underkastadt jordbrukskommissionernas tillsyn. Sistnämnda lag skall nämligen, som bekant äga oinskränkt tillämpning å jord, som ej utarrenderats enligt den omnämnda arrendelagens bestämmelser, försåvidt ej fråga är om fastighet, som genom aftal, ingånget före lagens ikraftträdande, är till annan upplåten på sådana villkor, att brukaren icke i händelse af fastighetens vanvårdande kan från nyttjanderätten skiljas.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

1:o) att det under 1:o) i förevarande motion gjorda yrkande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, samt

2:o) att det under 2:o) i motionen gjorda yrkan-
de icke heller måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 mars 1910.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservationer:

Beträffande utskottets hemställan under 1:o:

af herr *Widén*, som anført:

»Såvidt jag kunnat inhämta, har den ifrågavarande lagen af den 4 maj 1906 medfört en god verkan i det med lagen afsedda syfte af vidmakthållande af den själfständiga jordbruksbefolkningen i Norrland, utan att de förutspådda oförmånliga följderna däraf åtminstone i nämnvärd grad framträdt.

Emellertid synes mig angeläget, att en lagstiftning af socialpolitiskt och nationalekonomiskt så ingripande betydelse som norrlandslagstiftningen bör följas med synnerlig uppmärksamhet. Det bör ej öfverlätas åt agitationen allena, vare sig från ena eller från andra hållet, att i förening med pratet och ryktessmideriet grundlägga omdömena i denna fråga. Det är än vidare angeläget att genom en noggrann och auktoritativ fortgående undersökning af de genom denna lagstiftning beredda förhållandena erhålla uppslag till och grundval för de ytterligare åtgärder, som må vara erforderliga för att betrygga en god verkan af denna lagstiftning.

Ehuru jag i olikhet med motionärerna är af den meningen, att det icke vore lämpligt att nu göra en sådan utvidgning af förstberörda lag, som i motionen åsyftas, anser jag alltså likväl en utredning rörande

samma lags verkningar vara af stor betydelse. Denna utredning bör dock omfatta ej blott de af motionärerna särskildt påpekade förhållandena, utan äfven beröra lagens verkningar i andra hänseenden, såsom dess inverkan på fastighetsförsäljningar, försäljningspris, skogsköp af bolag enligt 3 § i norrlandslagen m. fl. för bedömande af lagstiftningens verkan viktiga frågor. En sådan undersökning behöfde ej påkalla något särskildt organ, utan borde kunna verkställas genom vederbörande ortsmyndigheter, men för åstadkommande af enhetlighet och öfverskådlighet sättas i gång efter en gemensam plan. Lagen har verkat tillräckligt länge, för att material för en sådan undersökning icke skulle saknas; och för öfrigt synes det mig vara af betydelse att kunna bedöma den fortgående verkan af förevarande lagstiftning.

Därest denna undersökning skulle gifva vid handen, att någon åtgärd i ena eller andra hänseendet bör vidtagas, lär det följa af sig själf, att sådant icke af Kungl. Maj:t underlåtes.

På grund häraf har jag inom utskottet yrkat, att utskottet ville hemställa, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes anordna undersökning, på sätt ofvan sägs, rörande verkningarna af lagen den 4 maj 1906 om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom, samt i den mån och på det sätt, som kan anses lämpligt, offentligen framlägga resultaten af en dylik undersökning.»

af herrar *Lindhagen*, *Pettersson* från Södertälje och *Karlsson* i Fjäl, hvilka hemställt:

att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte anordna en undersökning om verkningarne af lagen den 4 maj 1906 om förbud i vissa fall för bolag eller förening att förvärfva fast egendom, särskildt beträffande enskilda skogsspekulanter fastighetsförvärf samt fastighetsinrop af bolagen å exekutiva auktioner, äfvensom, därest utredning därtill gifver anledning, för Riksdagen framlägga förslag till förbättringar i berörda lag.

Till stöd för denna hemställan har herr *Lindhagen* särskildt anfört:

»Till en början får jag äfven här åberopa det allmänna uttalande, som af mig afgifvits i reservationer till lagutskottets utlåtande nr 33 vid denna riksdag.

Beträffande den nu föreliggande frågan säger sig utskottet icke

varit i stånd att bilda sig någon mening om hvad med den påyrkade utredningen eller det begärda lagförslaget egentligen skulle åsyftas. Rätta förhållandet torde vara, att utskottets majoritet ej det minsta intresserat sig för att bilda sig någon mening därom. Afsikten med motionen är eljest tydligt framlagd i motionen och till yttermera visso utvecklades den för utskottet vid motionens behandling af motionärerna personligen på följande sätt.

Norrlandslagstiftningen är afsedd att vara riktad mot jordförvärf af skogsbolag eller enskilda skogsspekulanter. De redan antagna norrlandslagarna om arrende och uppsikt öfver vissa jordbruk rikta sig därföre mot båda dessa kategorier. Lagen om förvärfsförbud har däremot riktats endast mot bolagens jordförvärf. Om denna senare lag skall bli effektiv för sitt ändamål måste äfven den utsträckas att omfatta likaledes förenämnde enskildes jordförvärf på sätt vid sakens första upptagande ifrågasattes och jämväl iakttagits i motsvarande lagar om förvärfsförbud, som antagits af norska stortinget och finska landtdagen. Hemmansköp af bolagstjänstemän och andra enskilda skogsspekulanter äro nu tillåtna och innefatta sålunda ej något kringgående af lagen. Men de äro af samma slag och medföra väsentligen samma skadliga verkan som bolagsförvärfven och minska därföre lagens effektivitet genom att denna ej drabbar allt, som den skulle drabba.

En annan lucka i lagen, genom hvilken den kan äfven mera direkt kringgå, är den rätt för bolagen, som lagen medgifvit, att göra inrop på exekutiva auktioner, hvaremot ställts ganska svaga garantier. En undersökning om denna blotta i lagen onödigtvis eller obehörigt leder till åsidosättande af dess syfte, är också afsikten med motionen.

Genom dessa förklaringar borde utskottet, mänskligt att döma, varit i stånd att fatta syftet med motionen. Men utskottet säger sig icke heller varit i stånd att bilda sig någon mening om behovet af den begärda utredningen. Egentligen behöfdes härom ingen närmare utredning, enär det alltid står fast, att lagen är inkomplett, så länge den, i olikhet med arrendelagen och uppsiktslagen, ej räknar med de enskilda skogsspekulanternas förvärf.

Emellertid anförde motionärerna personligen i utskottet äfven härom hufvudsakligen följande: norrlandskommitténs statistik visade, att de enskilda skogsspekulanternas jordförvärf var ganska afsevärdt, om ock ej på långt när så stort som bolagens. Genom ett förbud allenast för bolag kunde emellertid, såsom ju också vid lagens antagande särskildt

från förstakammarhåll ifrigt betonades, möjligen framkallas en ökning af de enskildas förvärf och särskildt framkalla förvärf genom bolags-tjänstemän. Förra året och året därförut bestyrktes i viss mån denna farhåga genom meddelanden i tidningarne, uppgifter från norrländska riksdagsmän, samt det meddelande Riksdagen erhöll om en för Jämtlands län genom dess landshöfding föranstaltad förberedande undersökning i ämnet. Dylika upplysningar inflyta fortfarande. Allt detta sammanlagdt bör innefatta en uppfordrande anledning att verkligen få en undersökning till stånd.

Behovet af en undersökning om verkningarne af lagens medgifvande för bolag att inköpa fastighet å exekutiv auktion bestyrkes däraf att vid lagens antagande äfven i denna punkt förespåddes ett kringgående af lagen i följd af detta undantag. Äfven härom förekomma då och då meddelanden i pressen eller från enskilda personer i orterna. Herr Hellbergs vid denna riksdag väckta och redan afgjorda motion afsåg ju också att på grund af vunna erfarenheter bringa på tal just denna sak.

Slutligen bör till stöd för den begärda utredningen betonas hvad i motionen yttrats därom att just en socialpolitisk lag ej får lämnas åt sitt öde, sedan den väl kommit till stånd, utan att den bör följas med största uppmärksamhet i all synnerhet i början. Detta är exempelvis en sorgfälligt iakttagen taktik i det Brittiska riket med hänsyn till den sociala lagstiftningen i jordfrågan.

Utskottets undran om med utredningen möjligen skulle afses lagens gynsamma eller ogynsamma inverkan för den jordbrukande befolkningen eller för trävaruindustrien eller dess verkan för landet i sin helhet har icke något stöd i motionen, hvilken ej med ett ord omnämner dessa saker och således ej heller afser desamma. Dessa spörsmål togos i beaktande vid lagens antagande, och det resultat, till hvilket man då kom, har nog, såsom utskottet ock själf betonar, säkerligen icke kunnat kullkastas under den korta tid lagen ägt tillämpning och kommer nog icke heller någonsin att rubbas i de grundläggande utgångspunkterna. Den formuleringen, som gifvits åt motionens slutkläm, syftar endast till att utredningen bör kunna omfatta äfven hvad som äger nära sammanhang med de två särskildt framhållna spörsmålen.

Hufvudsumman är, som sagdt, att utskottet ej har någo temot utan såsom det synes snarare icke ogärna ser, att bolagen och deras vederlikar fortfarande få »taga jorden från bönderna».

Beträffande utskottets hemställan under 2:o:

af herrar *Lindhagen*, *Pettersson* från *Södertälje* och *Karlsson* i *Fjäl*, hvilka hemställt:

att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte anordna en undersökning, i hvad mån lagen den 25 juni 1909 om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne vunnit tillämpning på bolags och enskilda skogsspekulanter arrendegårdar och, där så ej skett, om anledningarna därtill äfvensom derest utredningen därtill gifver anledning, för Riksdagen framlägga förslag till erforderlig förbättring i berörda lag.

Till stöd för denna hemställan har herr *Lindhagen* särskildt anfört:

»Till en början får jag äfven här åberopa det allmänna uttalande, som af mig afgifvits i reservationer till lagutskottets utlåtande nr 33 vid denna riksdag.

Beträffande särskildt denna punkt må erinras, att norrlandskommittén förordade, att ifrågavarande socialpolitiska lag, som afsåg att drabba ett bestående missförhållande, också följdriktigt måtte få tillämpning på detta. Regeringsmakten och sedermera också Riksdagen åsidosatte emellertid detta naturliga kraf och ville ej medgifva, att lagen skulle ens i någon mån få s. k. retroaktiv verkan på bestående arrendeaftal.

Det förutspåddes, att följden däraf skulle också bli den, att bolag i stor utsträckning skulle gå till väga såsom *Sunds* bolag, enligt hvad det uppgifvits i motionen och äfven inom utskottet från annat håll vitsordats, gått till väga inom icke blott *Västernorrlands* utan äfven *Jämtlands* län. Det uppgafs i utskottet, att det förekomme, att bolag tillvägagått till och med så, att man tvingat arrendatorer återlämna kontrakt, på hvilka någon kortare tid ännu återstode, för att i stället mottaga kontrakt, upprättade före lagens trädande i kraft och gällande för längre tid. Dylika åtgöranden böra väl ej af lagstiftningen gillas och upprätthållas, men utskottet uttalar icke förty, att ett ingripande redan af angifvet formellt skäl »icke skäligen kan ifrågasättas».

Utskottets antydan, att uppsiktslagen skulle hjälpa upp saken något, är icke heller byggd på förhållandena. Oafsedt det ovissa, om denna lag skall i sitt förstörda skick få någon nämvärd verkan i sitt eget syfte, har den åtminstone direkt föga inflytande på arrendatorernas personliga rättigheter och skyldigheter. En utredning skulle snarare leda

till vidgad insikt om, att arrendelagen och uppsiktslagen själfallet och såsom meningen förut alltid varit skola båda gälla samtidigt för all den jord, som beröres af lagstiftningen.

Slutligen gäller äfven här hvad i motionen sagts om att en socialpolitisk lag bör till sina verkningar följas med största uppmärksamhet.

Hufvudsumman är emellertid som sagdt, att vid sidan af den formella vaneåskådningens segrande makt inom utskottet äfven här träder fram denna intresseuppfattning, som gör, att man ej så synnerligen lider af, hur dåligt de verkliga jordbrukarne ha det på de hemman, som bolagen redan »tagit från bönderna».

Herrar *Jansson* i Edsbäcken och *Berggren* hafva anhållit få här antecknad, att de icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.
